

Egyetemi doktori értekezés (Ph.D.) tézisei

**LATIN-AMERIKA ÉS A MERCOSUR ORSZÁGOK KERESKEDELMI
SZERKEZETÉNEK VIZSGÁLATA**

Balkay Diána

Témavezető: Dr. Erdey László

DEBRECENI EGYETEM

Közgazdaságtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2015

Tartalomjegyzék

1. A doktori értekezés előzményei	3
2. A doktori értekezés kutatási kérdései, célkitűzései	4
3. A disszertáció szerkezete és az alkalmazott módszertan.....	5
4. A doktori értekezés tézisei.....	6
5. További kutatási irányok	16
6. A tézisfüzetben felhasznált hivatkozások jegyzéke.....	19
7. A Jelölt publikációs jegyzéke	21

1. A doktori értekezés előzményei

Az elmúlt, nagyjából két évtizedben több fejlődő ország is növekvő gazdasági és politikai súlyra tett szert. Ezt igazolja növekvő részesedésük a világkereskedelemből, a befektetésekből és segélyekből, vagy az a jól megfigyelhető tendencia, hogy az utóbbi válságból való kilábalás hajtóerői is ezen országok voltak, de legalábbis kevésbé vetették vissza gazdaságukat a kedvezőtlen világgazdasági folyamatok. A fejlődő régiók és azokon belül is általában a jelentősebb húzóerővel bíró gazdaságok, mint Brazília, Dél-Afrika, India vagy Kína, növekvő gazdasági és politikai hatalmukkal párhuzamosan egyre jelentősebb szereplőivé válnak a regionális és globális eseményeknek. Az *OECD (2010)* tanulmánya az eltolódó jólét (*shifting wealth*) kifejezéssel érzékelteti ezen változásokat. Számos, jelenleg fejlődőnek nevezett ország, így a vizsgálni kívánt latin-amerikai régió is hatalmas növekedési potenciállal rendelkezik, amely révén képes hatást gyakorolni a világgazdasági folyamatokra. A dél-dél irányú kapcsolatok bővülése is jól mutatja a fent említett eltolódást, a globalizációs folyamatok jelenlétét és állandó közrehatását a kereskedelmi folyamatokra, mind világviszonylatban, mind regionális és mind régiók alatti szinteken.

A latin-amerikai országok, ezen belül a részletesebben is vizsgálni kívánt gazdasági integráció, a Mercosur – és összehasonlításképpen esetenként a NAFTA – a kereskedelmi liberalizáció terén jelentős előrelépéseket tettek. A Mercosur a kilencvenes évek eleji alapítása óta egyre szilárdabb intézményi kereteket hozott létre, s a felmerülő külső vagy belső konfliktusokat – legyen az társadalmi vagy gazdasági – konszenzuson alapuló egyezmények keretében igyekeztek kezelni.

A nemzetközi kereskedelem és a termelési tényezők áramlásának mintázatára hatást gyakorol a gazdasági integrálódás folyamatába való bekapcsolódás. Attól függően, hogy a gazdaságok az integrálódási folyamat mely szakaszában járnak, az abból származó hasznok és kockázatok (a kereskedelemteremtő és kereskedelemterelő hatások) is eltérőek lesznek. Egy integráció esetében érdemes ezért azt is vizsgálni, hogy ún. sekély vagy mély integrációról van-e szó. Egy integráció mélységének meghatározására proximiként jól használható az ágazaton belüli kereskedelem jelensége. A kutatás ezért kiemelten vizsgálja az ágazaton belüli kereskedelem jelenségét, továbbá, hogy a kereskedelmi folyamatok hogyan gyakorolnak hatást egy-egy régió vagy gazdaság fejlődésére, a társadalmi jólét változására; illetve, hogy hogyan képes a kereskedelem

és nemzetközi tényezőáramlás hozzájárulni a kedvezőtlen világgazdasági folyamatok kezeléséhez.

2. A doktori értekezés kutatási kérdései, célkitűzései¹

A kutatás során az említett előzményeknek megfelelően ezért részletesen vizsgálom (i.) a latin-amerikai országok, a Mercosur (és összehasonlításképpen a NAFTA) kereskedelmi szerkezetének és gazdaságfejlődésének alakulását; (ii.) hogy a változó világgazdasági integráció előrehaladása hogyan hatott ezen országok és az integráció kereskedelmi folyamataira, kiemelten az ágazaton belüli kereskedelemre; (iii.) a termelés megosztási, kereskedelmi folyamatokat tekintve a dél-dél irányú kereskedelmi kapcsolatok erősödését és alakulását.

A fentiek fényében a dolgozat kutatási kérdése, hogy hogyan változott a latin-amerikai régió és ezen belül a Mercosur országok kereskedelmi szerkezete az integrálódás következtében meginduló liberalizációs hullámoknak köszönhetően, illetve, hogy a kereskedelem liberalizálódása révén az ágazaton belüli kereskedelem jelensége milyen formában és intenzitással jelenik meg a régió kereskedelmében.

Legfőbb motivációm az volt, hogy bár a módszertani háttér, jelen esetben az ágazaton belüli kereskedelem elméletének fejlődésével párhuzamosan nagy számban jelentek meg empirikus tanulmányok, ezek azonban erősen fókuszáltak, egymástól elszigeteltek maradtak és nem születtek nagy volumenű, az teljes módszertani háttérrel átfogó és szintézisbe helyező kutatómunkák.

Célkitűzéseim között ennek megfelelően első sorban az szerepelt, hogy az elméleti és empirikus kutatásokon keresztül a témával kapcsolatos ismereteim birtokában nyújtsak új, tudományos igényességű eredményeket a sokszor elfelejtett földrészként is emlegetett latin-amerikai régió gazdaságfejlődéséről, kereskedelmi szerkezetének alakulásáról. A gazdaságfejlődés elemzése révén levonható konklúziók pedig a hasonló fejlettségű országok esetén a későbbiekben megfontolás tárgyát képezhetik a gazdaság- és kereskedelempolitikai döntések meghozatalakor.

¹ A tézisfüzet a munkahelyi vitán elhangzott javaslatoknak megfelelően került átdolgozásra.

A kutatómunka egyes szakaszai és eredményei konferenciákon kerültek bemutatásra, illetve publikációk formájában összegeztem és jelentettem meg azokat, amelyek célja a tudományos közönség elérése volt. Oktatási és szakdolgozati témavezetői tevékenységeim folyamán pedig a hallgatók fejlődő régiókkal való mélyebb megismertetésére törekedtem és a téma további, mélyebb feltárására ösztönöztem őket.

3. A disszertáció szerkezete és az alkalmazott módszertan

A bevezető szakasz témafelvetése, célkitűzései és a dolgozat kutatási kérdésének megfogalmazása után a 2. fejezet a latin-amerikai régió világgazdaságban elfoglalt helyével foglalkozik, mind abszolút értelemben, mind a többi fejlődő régióhoz mérten. A 3. fejezet a gazdasági és kereskedelmi liberalizáció megvalósulási formáit és hatásait mutatja be történeti szempontból. A 4. fejezet ismerteti a Mercosur kialakulásának állomásait, intézményi kereteinek lefektetését, kereskedelmének elmélyülését, illetőleg a tagországok abból való részesedését. Az 5. fejezet a mély és sekély integrációk elméletével foglalkozik és az ágazaton belüli kereskedelem mutatóin keresztül a Mercosur és a NAFTA példáján mutatja be az elmélet gyakorlatban való tükröződését. A 6. fejezet szintén az ágazaton belüli kereskedelem mutatórendszeréhez nyúl, hogy bemutathatóvá váljon a két választott országpár - Argentína-Brazília és Mexikó-USA - kereskedelmi mintázata az SITC 7-es termékosztály vonatkozásában. A 7. fejezet két új vizsgálati szemponttal bővíti az elemzési kereteket: a technológiai intenzitás és a termékek feldolgozottsági foka mentén vizsgálja a Mercosur országok kereskedelmi szerkezetében bekövetkezett változásokat 1996 és 2012 között. A 8. fejezet a dolgozat téziseit tartalmazza, a 9. pedig új kutatási irányokat vázol fel.

A kutatás első lépése a hazai és nemzetközi szakirodalom célirányos feldolgozása volt, egyrészt a szekunder irodalom áttekintése, másrészt a későbbi empirikus vizsgálatok eredményeinek alátámasztása, értelemezése végett. A Kereskedelmi Világszervezet, az ENSZ Latin-amerikai és Karibi Gazdasági Bizottságának, a Világbank és OECD publikációinak és kiadványainak feldolgozása is hozzájárult a társadalmi, gazdasági tendenciák feltárásához és megértéséhez.

Az ENSZ Comtrade adatbázisának adatait felhasználva, azoknak a Microsoft Excel, R és SPSS programokkal való feldolgozása révén kiszámítottam az ágazaton belüli kereskedelem különböző

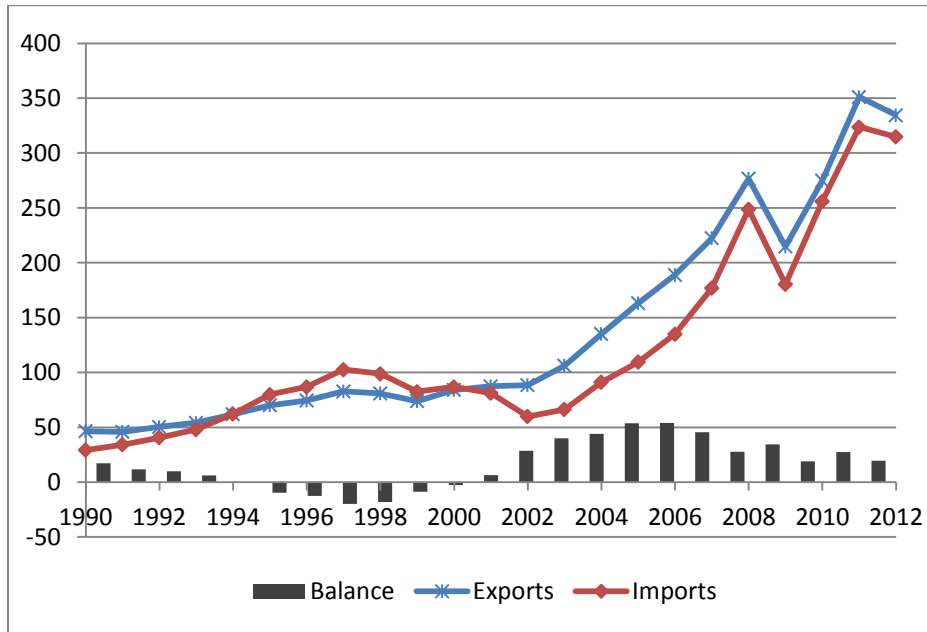
– Grubel-Lloyd (1975), Fontagné-Freudenberg (1997), Shelburne (1993), Brühlhart (1994) féle – mutatóit, amelyekkel mélyebben vizsgálható az integrálódás folyamatának hatása, majd az eredmények geometrikus szemléltetésére az Azhar-Elliott féle módszert alkalmaztam (Azhar–Elliott, 2011). A kutatás utolsó lépéseként az Azhar–Chen–Khalifah módszert (Azhar–Chen–Khalifah, 2012) bővítettem ki a Lall-féle (Lall, 2000) és BEC alapú besorolásokkal, amelyek olyan integrált elemzési kereteket biztosítottak, ahol termékszinten váltak vizsgálhatóvá az export és import szerkezetében bekövetkezett struktúraváltások a technológiai intenzitást vagy a termékek feldolgozottsági fokát illetően.

A kutatás térben a fejlődő régiókat, azon belül is elsődlegesen a latin-amerikai régiót fedi le. Latin-Amerikán belül kiemelten foglalkozom a Mercosurral és viszonyítási alapként több fejezetben a NAFTA-val. Az időben való elhelyezés tekintetében, a kutatómunka fejlődő régiókat áttekintő szintézise a hetvenes, nyolcvanas évekig nyúlik vissza; az empirikus kutatások pedig az adatok elérhetőségéhez és – a Mercosur esetében Argentína miatt például – azok megbízhatóságához igazodnak.

4. A doktori értekezés tézisei

Latin-Amerikában általánosan megfigyelhető volt a tendencia, hogy a nyolcvanas években meginduló liberalizációs hullámok, az első, majd a második generációs reformok formájában testet öltve, a kilencvenes évek végéig is csak kevésbé javították az országok nyitottságát (Duran és szerzőtársai, 2008). A Mercosur négy alapító tagországa kereskedelempolitikáját tekintve ezért továbbra is törekedett a liberalizációra, amelynek következtében belső kereskedelme a létrejöttét követő 20 évben mind az intra-exportot, mind az intra-importot tekintve csaknem megtízszereződött. A liberalizáció felgyorsult tehát az alapítást követően, – az ezredfordulóig 50 milliárd dollárról 100 milliárd dollárra növekedett az integráció átlagos kereskedelmi forgalma – igazán intenzívvé azonban csak 2002 után, az argentin válság lecsengése után válhatott; 2008-ra az integráció forgalma elérte a 300 milliárd dollárt, majd 2009 és 2011 között a 350 milliárdot. A kereskedelem értékének növekedésében jelentős szerepet játszott az alapanyagok árának szárnyalása is az ezredfordulót követően.

1. ábra: A Mercosur teljes kereskedemének alakulása (milliárd USD)

Forrás: a szerző számításai az ENSZ Comtrade adabázisa alapján

A Mercosur esetében tudjuk továbbá, hogy bár a kereskedelmet befolyásoló bürokrácia mértéke relatíve alacsonyabb több fejlődő régióhoz képest is, a liberalizáció kiterjedését azonban nagyban befolyásolja az országok számára stratégiai fontosságúnak tulajdonított iparágak védeleme. Ezek esetében a tagországok külön mentességet kötnek a vámcsökkentések alkalmazását vagy mértékét illetően, több esetben teljes mentességet biztosítanak a stratégiailag kulcsfontosságúnak ítélt termékek számára.

A liberalizáció hatékonyságát csökkentheti a multilaterális kereskedelmi rendszer napjainkban egyre kritikusabbá váló szétdarabolódása is, amely alatt az egyre nagyobb számban születő, egymással mind tartalmilag, mind földrajzilag átfedésben lévő integrációk létrejöttét értem elsődlegesen.

A latin-amerikai térségben már a hetvenes években találkozhattunk strukturális reformokkal próbálkozó országokkal – ilyen volt például Argentína és Uruguay is – az 1985-ös válság azonban, gyakorlatilag semlegesítette a jelentkező kedvező változásokat, s így igazán csak a nyolcvanas évek végétől beszélhetünk strukturális reformcsomagokról. A reformok intenzitása alapján Argentína és Uruguay erős, míg Brazília és Paraguay közepes reformálónak számít.

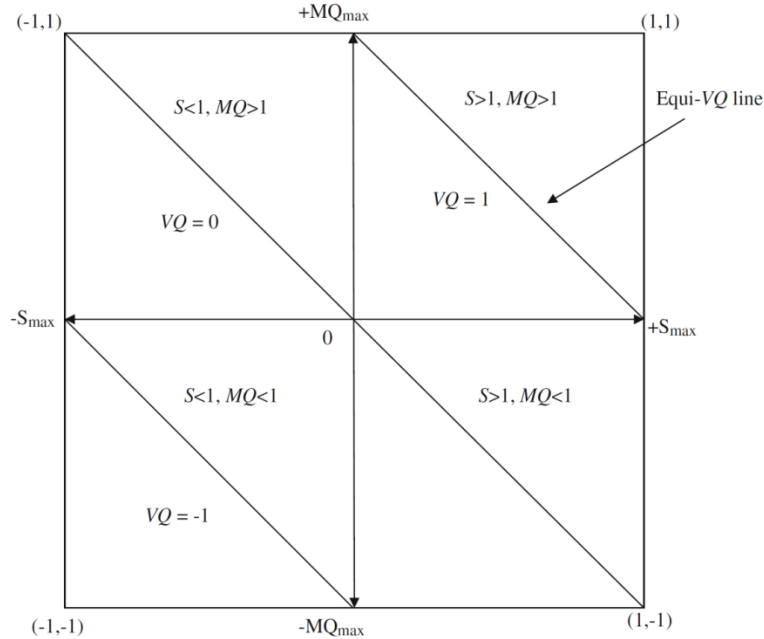
Érdekes tanulság, hogy előbbi két ország 1991-ben indította átfogó reformcsomagjait, tehát abban az évben, amikor a Mercosur alapítására vonatkozóan is szándéknyilatkozatot tettek a leendő tagállamok; utóbbi két ország csak később, 1994-ben, amikor az integráció intézményi keretét is lefektették. Egyéb szempontok alapján vizsgálva elmondható, hogy míg Argentína agresszív reformálónak számít (rövid idő alatt sok reformot kísérelt meg bevezetni), addig Brazília óvatosnak. A két típus közötti további alapvető különbségek az agresszív reformálók esetében a megelőző hiperinfláció, stagnálás vagy negatív növekedés és a kormányozhatóság alacsony szintje; míg az óvatos reformálók magas, de nem hiperinflációval küzdöttek, alacsony, de nem negatív éves gazdasági növekedést produkáltak és a kormányozhatóság szintje magas vagy közepes volt. A strukturális reformok hatását a Lora-féle indexek interpretálják és Latin-Amerikára és így a Mercosur országokra is a 0-tól 10-ig terjedő skálán átlagosan 2 értéknyi javítást mutatnak.

Amennyiben a liberalizáció hatását más integrációk esetében megvalósult piacnyitással hasonlítjuk szintén érdekes megállapításokat tehetünk. Viszonyítási alapként én a NAFTA-t, illetve bizonyos esetekben a Mexikó-USA közötti kereskedelmi kapcsolatot tekintetem. Az összehasonlító elemzések lehetővé tették, hogy megállapításokat tegyek az integrációk mélységét illetően. A NAFTA, amely megszületésének idejében az első észak-dél irányú integráció volt, az árukereskedelmi akadályainak megszüntetésén túl további területeket is érintő intézkedéseket is hozott, míg a Mercosur, amely egy tipikus dél-dél irányú integráció, megragadt a vámunió szintjén; bár önmagában véve ez is jelentős eredménynek könyvelhető el, tekintve a kontinens történetét. Az integrálódás következtében meginduló kereskedelmi és gazdasági liberalizáció a NAFTA esetében gyakorlatilag azonnal érezte hatását, míg a Mercosur esetében a hosszú távú hatások csak később jelentkeztek és igazán intenzívvé csak az ezredforduló után váltak.

1. tézis. A NAFTA a mély integrációk tipikus példája, míg a Mercosur a sekély integrációk egy képviselője; továbbá a vámlebontás alól mentesített termékek relatíve nagy száma miatt a sekély integrációkon belül sem éri el az ún. teljes sekély (full-shallow) státuszt. A Mercosurról elmondható tehát, hogy az áruk kereskedelmének szintjén sem tudja elérni a teljes szabadkereskedelmet.

A gazdasági integrálódás folyamán meginduló liberalizációs folyamatok alkalmazkodási költségekkel járó változásokat indukálhatnak, s ezen költségek jelenlétét és mértékét az ágazaton belüli kereskedelem (IIT) mértékével közelíthetjük, tudniillik az ágazatokon belül zajló szerkezetváltások és átrendeződések alacsonyabb alkalmazkodási költséggel járnak, mint az ágazatok között végbemenő reallokáció. Az IIT elméletének fejlődésével, annak mutatórendszere is fejlődött: eleinte a mennyiségi alapú megközelítések domináltak, amelyek elsődlegesen az alkalmazkodás következményével foglalkoztak és a vizsgálatok annak eldöntésére irányultak, hogy az alkalmazkodás ágazatokon belül vagy ágazatok között zajlik-e inkább. *Stiglitz (1987)* alapján a minőségbeli különbségek megragadására az árkülönbségeket (egységértékeket) szokás felhasználni és a minőség alapú megközelítések lényege, hogy a termékek egységértékének meghatározása után egy küszöbérték megválasztásának segítségével azok besorolhatóvá válnak alacsonyabb és magasabb minőségű kategóriákba. Ez azt jelenti, hogy az ágazaton belüli áramlások esetében eldönthetővé válik, hogy horizontálisan vagy vertikálisan differenciált termékek ágazaton belüli kereskedelméről van-e szó. A megközelítések tovább finomíthatóak abból a szempontból, hogy statikus vagy dinamikus mutatókról beszélünk-e. Az *Azhar–Elliott (2003), (2006), (2008)* által kidolgozott, majd *Azhar–Chen–Khalifah (2012)* által tovább finomított módszer lehetővé teszi, hogy a mennyiségi alkalmazkodás mellett, a minőségi alkalmazkodás által indukált költségeket is megfigyeljük; az *Azhar–Elliott (2011)* és *Azhar–Elliott–Liu (2012)* legújabb módszerét alkalmazva pedig geometriai keretek között figyelhetjük meg az iparágak elhelyezkedését, ha a minőség és/vagy volumen megváltozása indukálja az alkalmazkodási költségeket.

2. ábra: A minőséggel korrigált alkalmazkodási tér

Forrás: Azhar–Elliott (2011), 7. old.

Az ágazaton belüli kereskedelem mutatórendszere mentén végzett kutatásaim egyértelműen mutatják az aggregációs torzítást. A három számjegyes mélységben végzett vizsgálatok esetén Argentína-Brazília és Argentína-Uruguay esetében a kapott eredmények átlagosan 30 százalékponttal lettek magasabbak, mint amikor 6 számjegyes mélységű bontásban végeztem a számításokat, a többi országpár esetében pedig átlagosan 10 százalékponttal.

A Grubel-Lloyd mutatókkal vizsgált ágazaton belüli kereskedelem növekvő részesedése a megfigyelt országpárok közötti kereskedelmi forgalomban – különösen Argentína-Brazília, Argentína-Uruguay, Brazília-Uruguay és Uruguay-Paraguay esetén – jelzi az összehangoló gazdasági ciklusokat, mitöbb azon országok esetében is megfigyelhető az IIT arányának növekedése ahol már apriori is többnyire szinkronban voltak az üzleti ciklusok például Argentína-Uruguay esetében. A gazdasági ciklusok együttmozgása jól megfigyelt és empirikusan is leírt jelenség Argentína-Uruguay között *Masoller (1998)*. A háttérben zajló reál és pénzügyi folyamatok következtében erős (azonban csökkenő) korreláció van jelen a GDP ciklikus komponensei között. Az egyedi kereskedelmi minták az alábbi csatornákon keresztül úgyszintén hozzájárulnak az említett együttmozgásokhoz: hasonló nyersanyag export-szerkezet; hasonló

árfolyampolitikák; az áruk és szolgáltatások jellemzően nagy volumenű forgalma; a régió termékeiből, szolgáltatásaiból (pl. autóiipari termékek vagy turizmus és annak kiszolgáló ágazatai) való intenzív részesedés; illetve a közvetlen külföldi befektetések jelentősége, különösen az uruguayi ingatlanokba és az agrárszektorba való argentin befektetések formájában. *Bevilaqua és szerzőtársai (2001)* Az uruguayi Központi Bank szintén hosszú ideig volt az argentin letétek „elszállásolója”. *Sosa (2010)* szerint Brazília befolyása, mint a másik *nagy testvér* szintén nem elhanyagolható Uruguay esetén. *Erdey (2004)* is vizsgálja az iparágon belüli áramlások intenzitásának és a konjuktúraciklusok összehangolódásának kapcsolatát és azt találja, hogy mivel a kereskedelem és a gazdasági ciklusok között köztudottan szoros kapcsolat létezik, az üzleti ciklusok összehangolódása is végbemehet (igaz több korlátozó feltétel is létezik) az integrálódás nyomán egyébként is szorosabban összefűződő nemzeti piacok között.

2. tézis: Az IIT arányának növekedése azon országok esetében is megfigyelhető ahol már apriori is többnyire szinkronban voltak az üzleti ciklusok.

A Mercosur 1991-es alapítását követően a GL indexekben relatíve jelentős növekedés következett be, igaz a válságok és kedvezőtlen világpiaci körülmények időszakai, az egyébként is csökkenő kereskedelmi forgalom miatt az adatokban is csökkenő IIT-t mutatva jelennek meg. *Megfigyelhetőek továbbá az egyértelműen magasabb IIT értékek a feldolgozóipari ágazatokban, szemben a teljes kereskedelemre vonatkozó alacsonyabb értékekkel.* A Fontagné-Freudenberg féle módszerrel végzett vizsgálatok alapján a legjelentősebb kétirányú forgalmat Argentína-Brazília és Argentína-Uruguay bonyolították, illetve kisebb mértékben Brazília-Uruguay és Uruguay-Paraguay között volt még számottevő. A vertikális (VIIT) és horizontális (HIIT) ágazaton belüli kereskedelem HS, 6 számjegyes mélységben való elkülönítése alapján elmondható, hogy a Mercosur hasonló tényezőellátottságú országai között a HIIT várt magasabb aránya csak a feldolgozóipari ágazatokra való szűréskor jelenik meg, de azok esetében is felzárkózó VIIT figyelhető meg 2000 után az argentin-brazil viszonylatot tekintve; a többi országpár esetén a VIIT a kezdetektől magasabb értéke figyelhető meg.

3. tézis: A Mercosur hasonló tényezőellátottságú országai között a HIIT várt magasabb aránya csak a feldolgozóipari ágazatokra való szűréskor jelenik meg, de azok esetében is felzárkózó VIIT figyelhető meg a 2000 után az argentin-brazil viszonylatot tekintve; a többi országpár esetén a VIIT kezdetektől magasabb értéke figyelhető meg.

Amennyiben tovább bővítjük a vizsgálatokat a statikus és dinamikus mutatók közötti különbségtétel szempontjával a folyó áras Shelburne és deflált Brülhart mutatókkal vizsgálhatóvá válik az ágazaton belüli áramlások dinamizmusa, illetve azoknak az alkalmazkodási költségeket mérséklő hatása az egyes időszakokban. A marginális ágazaton belüli kereskedelem a vizsgálatok alapján igazodik a strukturális és globális világgazdasági válságokhoz, jellemzően a válságok közötti periódusokban vesz fel magasabb értéket. Ez alapján azt mondhatjuk, hogy hosszabb időtávot vizsgálva a Mercosur esetében a kereskedelmi változások nem köthetőek, nem köszönhetőek egyértelműen ágazaton belüli áramlásoknak. A marginális IIT-re vonatkozó vizsgálatokat, az összehasonlíthatóság érdekében a NAFTA-ra is elvégeztem, s a tendenciákra vonatkozó konklúzióim hasonlóak lettek.

4. tézis: A NAFTA és a Mercosur példáján keresztül megállapítható, hogy az ágazaton belüli kereskedelem marginális áramlásokon keresztül fellépő potenciális alkalmazkodási költséget csökkentő hatása nem függ az adott integráció mélységétől.

Azhar és Elliott módszerét alkalmazva rámutattam arra, hogy a regionális integrációk létrehozása és elmélyülése során nem csak a kereskedelem mennyiségének változásából adódó mennyiségi alkalmazkodási költségekre kell számítani, hiszen ilyen költségek az exportált és importált termékek minőségének változásából is származhatnak. A módszert két regionális integráció a Mercosur és a NAFTA „fő erőinek”, Argentína és Brazília, valamint Mexikó és az Egyesült Államok bilaterális kereskedelmén keresztül teszteltem. A vizsgált SITC 7 árufőcsoport termékeinek esetében még abban az esetben is, ha kiszűrtem a magas marginális kereskedelemmel rendelkező termékeket, ahol a mennyiségváltozásból adódóan alacsony alkalmazkodási költségekre számíthatunk, a számolt mutatók alapján jelentős mennyiségben találtam mindkét vizsgált időszakban, mindkét integrációban ezek között olyan termékeket, ahol

önmagában a minőségváltozás, illetve a minőségi és mennyiségi változások együttes súlya már számottevőnek tekinthető.

5. tézis: Az Azhar–Elliott által kidolgozott mutatókkal igazolni tudtam, hogy az eddig megfigyelt mennyiségi változásokon túl, nem szabad eltekinteni a minőségi változásoktól sem, hiszen azok is generálhatnak alkalmazkodási költségeket, amelyek egyes esetekben jelentősek is lehetnek és amelyekkel egyébként esetlegesen nem is számolnánk. Argentína-Brazília között mind a statikus PQV, mind a dinamikus MQ és VQ mutatókkal kimutatható volt az argentin export minőségének relatív romlása, és ezen keresztül Brazíliával szembeni pozícióvesztése az ezredfordulót követően.

Az ágazaton belüli kereskedelmi elemzések és a Mercosur országok kereskedelmi szerkeztének változására irányuló vizsgálatok szintéziseként, az utolsó lépésben két új szemponttal bővítettem az empirikus megfigyelések dimenzióit. Az Azhar–Chen–Khalifah (ACK) módszer kibővítése a Lall féle (Lall, 2000) és BEC alapú besorolásokkal, olyan integrált elemzési keretet biztosított, ahol termékszinten váltak vizsgálhatóvá az export és import szerkezetében bekövetkező struktúraváltások a technológiai intenzitást vagy a feldolgozottsági fokot illetően.

1. táblázat: Az export technológiai alapú besorolása Lall kategóriái szerint

Kategória	Példák
<i>Elsődleges javak</i>	Friss gyümölcs, hús, rizs, kakaó, tea, kávé, fa, szén, nyers petróleum, földgáz
<i>Iparcikkek</i>	
<i>Nyersanyag alapú</i>	Feldolgozott húsok és gyümölcsök, italok, fatermékek, növényi olajok, feldolgozott érc, petróleum és kaucsuk termékek, cement, metszett drágakövek, üveg
<i>Alacsony technológiai igényű</i>	Textil, ruházat, fejfedők, cipők, bőrtermékek, utazási kellékek, fazekas termékek, egyszerűbb fém alkatrészek, bútor, ékszer, játék, műanyag termékek
<i>Közepes technológiai igényű</i>	Utasszállító járművek és alkatrészeik, tömegközlekedési eszközök, motorbiciklik, szintetikus rost, vegyszerek, festékek, műtrágya, műanyag és vas termékek, csövek és tömlők, ipari gépek, pumpák, motorok, kapcsoló berendezések, hajók, órák,
<i>Fejlett technológiát igénylő</i>	Irodai adatfeldolgozó és telekommunikációs berendezések, TV-k, tranzisztorok, turbinák, áramfejlesztők, gyógyszerek, űrkutatáshoz kapcsolódó termékek,

Forrás: Lall (2000), 7. old.

2. táblázat: A BEC kategóriák magyar megfelelői

BEC 1-es szint	Megnevezés
BEC-1	Élelmiszer, ital
BEC-2	Máshol nem definiált ipari alapanyagok
BEC-3	Fűtő- és kenőanyagok
BEC-4	Beruházási eszközök és részegységek (szállítóeszközök nélkül)
BEC-5	Szállítóeszközök és alkatrészeik
BEC-6	Máshol nem definiált fogyasztási cikkek
BEC-7	Máshol nem definiált áruk

Forrás: saját összeállítás

Az ACK módszer lépései rendre az S alapú elemzések, MQ alapú elemzések, VQ alapú elemzések, SAH termékek megfigyelése voltak, majd végül a minőségi változások indukálta alkalmazkodási költségek geometriai szemléltetése a QTAS térben.

A feldolgozóipari termékek kereskedelmének átrendeződése a struktrális változáson túl utalhat a statikus komparatív előnyök valamilyen mértékű elmozdulására is, így ennek érdekében az ACK módszerrel, illetve annak kibővítésével azt vizsgáltam, hogy a marginális kereskedelem export és import szerkezete hogyan változott, más szóval azt, hogy milyen technológiai intenzitású és milyen feldolgozottsági fokú termékek vettek intenzíven részt a megfigyelt kétirányú forgalomban. Vizsgáltam továbbá azt is, hogy a marginális forgalomban, mely technológiai intenzitású termékek járultak hozzá a minőségi javítás vagy rontás okozta esetlegesen felmerülő alkalmazkodási költségekhez.

A nyersanyagok kereskedelmétől valamilyen mértékben függetlenedni képes gazdaságok a kereskedelmi szerkezetváltás révén potenciálisan stabilabb növedési pályára állhatnak hosszabb távon, pusztán azért, mert függetlenítik gazdasági teljesímenyüket a nyersanyag árak alakulásától, mondhatni kiszakadnak a latin-amerikai régiót egyébként is fenyegető nyersanyagátokból. Az empirikus tapasztalatok alapján a vizsgált Mercosur országpárok esetén a marginális kereskedelem esetén jól megfigyelhető volt az alacsony- (LT), közepes- (MT) és fejlett technológiát (HT) igénylő termékek irányába való, illetve az azok közötti átrendeződés; a sok esetben tapasztalható LT és MT ipari alapanyagok és fogyasztási cikkek (részben beruházási eszközök) arányának növekedése; és a nyersanyag alapú (RB) termékek arányának megváltozása. Az Argentína-Uruguay, Brazília-Uruguay és Uruguay-Paraguay közötti forgalomban a HT termékek (beruházási eszközök és fogyasztási cikkek) részesedése is jelentős

tudott maradni, vagy az utolsó periódusra ismét nagyobb mértékben tudott jelen lenni. Érdekes volt megfigyelni továbbá, hogy a termékek szerkezetváltása leggyakrabban a második és harmadik periódusban volt jellemző.

6. tézis: A kereskedelem szerkezetének kibővített ACK módszerrel való vizsgálata alapján megállapítható, hogy a 2000-2004-es periódus több országpár esetén, a 2004-2008-as periódus valamennyi országpár esetén szerkezetváltást eredményezett az intenzív kétirányú forgalmat bonyolító termékek kereskedelmében.

Közvetetten vizsgáltam továbbá az iparosodás előrehaladottságát a Mercosur országok körében, annak korai fázisára jellemző ugyanis az agrártermékek helyett az alacsony technológiai igényű feldolgozóipari termékek növekvő mértékű kereskedelme, amely jelenséget a 7. fejezet folyamán több országpár esetén is megfigyeltem.

7. tézis: A kereskedelmi szerkezetváltozásokra irányuló vizsgálataim alapján az a következtetés vonható le, hogy a vizsgált Mercosur országok, 1996 és 2012 között, az iparosodás „létrájának” magasabb (illetve néhány esetben jóval magasabb) lépcsőfokaira léptek, amelyet a marginális forgalomban a termékek technológiai intenzitás-igényének fejlődése mutat.

A marginális kereskedelem szerkezetének megváltozása többnyire fokozatosan, tendenciaszerűen ment végbe. Ez alól a 2000-2004 közötti időszak jelent kivételt; amikor ugyanis szinte valamennyi vizsgált országpár esetén szerkezetváltások voltak megfigyelhetők. Ezek az átrendeződések minden bizonnyal a makrogazdaságot érő sokkokra való reakciók megnyilvánulásai, tudniillik a második periódus folyamán zajlott a vizsgált országok körében az argentin válság és annak továbbgyűrűző hatásai. A kutatás egyéb periódusaiban kialakult egyedi minták mikrogazdasági szintű magyarázatához az egyes kereskedelempolitikai döntések tételes számbavétele² adhatna támpontot, ezt azonban jelen kutatás terjedelmi korlátok következtében nem hivatott bővebben vizsgálni.

² Például a Kereskedelmi Világszervezet Trade Policy Review kiadványainak áttanulmányozása.

5. További kutatási irányok

Export túlélés, avagy a kereskedelmi kapcsolatok tartóssága Latin-Amerikában

Az export vezérelte növekedés lehetősége mára jól ismert és empirikusan is igazolt jelenség³. Ennek megfelelően az export központi szerepet kap számos fejlődésgazdaságtani, illetve növekedésemélettel foglalkozó irodalomban. Az export gazdasági növekedést serkentő hatását első sorban olyan főleg latin-amerikai és kelet-ázsiai gazdaságokon tesztelték, amelyek a zárt gazdaság állapotából liberalizációs reformcsomagok segítségével nyitották meg piacaikat a világgazdaság számára. A kereskedelmi liberalizáció révén fejlődhetett a kereskedelem, új kereskedelmi kapcsolatok jöttek létre és elkezdődött az export kapacitások kiépítése, élénkítése. A kereskedelmi mintázat kialakításakor nem elhanyagolható tényező az adott ország tényezőellátottságának figyelembe vétele, így az ország szakosodását és az export kiépítésével kapcsolatos tanulási folyamatot célzottan kell végrehajtani a hatékonyságveszteség elkerülése érdekében. Fontos, hogy az adott ország tudja, mely termékek gyártásában jó, hiszen egy-egy új termék piacra dobása jelentős költségvonzattal jár és ezen költségek más termelők számára később megspórolhatóak lesznek, így a világpiacon potenciális versenytársak alapvetően előnyösebb helyzetbe kerülnek, rontva az eredeti exportőr helyzetét, vagy akár teljes mértékben a tevékenységének megszüntetését okozva. A laissez-faire magatartás a kormányzat részéről tehát nem optimális kimenet ilyen esetekben. Az export vezérelte növekedés elmaradása vagy annak elégtelensége mögött számos tényező állhat⁴.

(1) *Hausmann–Rodrik (2003)* szerint a fejlődő gazdaságokra különösen igaz, hogy rosszak ennek a tanulási folyamatnak a kivitelezésében, a szerzők szavaival élve, az ön-felfedezés (*self-discovery, export discovery*) tekintetében hiányosságokat mutatnak, ezek a hiányosságok pedig adott országok esetén magyarázhatják az export terén elért szerény sikereket és ennek megfelelően, közvetetten a csekély vagy egy idő után stagnáló gazdaságnövekedést is.

(2) Egy-egy rosszul megválasztott termelési berendezkedés után a gazdaságnak át kell állítania a termelőkapacitásokat egy új termék gyártására, amely nem csak, hogy költséges, de a

³ És jól ismert az is, hogy a kauzalitás másik iránya, a növekedés vezérelte export is empirikusan alátámasztható jelenség. (ld. például: *Araujo és szerzőtársai (2015)*)

⁴ A latin-amerikai reformcsomagok sikertelenségéről és annak okairól lásd bővebben: *Zettelmeyer (2006)*.

gazdaság részről minél nagyobb rugalmasságot követel. *Hausmann–Rodriguez–Wagner (2006)* kapcsolatot mutatott ki a gazdaság rugalmasságának mértéke (milyen gyorsan képes a termelést az új termék gyártására átállítani) és a gazdasági recessziók hossza között.

(3) *Besedeš–Prusa (2006), (2011)* és *Besedeš–Blyde (2010)* munkássága egészen új oldalról közelíti meg az export indukálta növekedés hosszú távon való elmaradását. Az említett szerzők a kereskedelmi kapcsolatok tartósságában, az export túlélésének (*export survival*) hosszában, képességében látják a növekedési probléma kulcsát.

Besedeš–Blyde (2010) szerint a jelenségeket szintézisben kell vizsgálnunk. Könnyen elképzelhető például, hogy adott ország kereskedelmében adott rövid éltű export időszakok csupán kísérletek, hibás nekifutások adott termék különböző prototípusainak piacra dobását vagy adott termék különböző piacokra való bevezetését illetően. A csupán rövid távon nyomon követhető kereskedelmi kapcsolatok lehetnek tehát a későbbi sikeres exporttevékenységek előfutárai is.

(4) Az intézmények gazdasági növekedésre, kereskedelemre gyakorolt szerepe és újabban az endogén módon létrejött intézmények megváltoztatásának nehézsége, ragadósága eddig is jól ismert és vizsgált területe volt a közgazdasági irodalomnak (ld. pl. *North (1990), Williamson (2000), Acemoglu és szerzőtársai (2004), Levchenko (2007), Boettke és szerzőtársai (2008), Czeglédi – Kapás (2009)*). *Ranjan–Lee (2007)* és *Araujo és szerzőtársai (2012)* szerint az intézmények milyensége, azon belül is főként a rule-of-law a korábbi megállapításokon túl az exportkapcsolatok hosszát is nagyban befolyásolja.⁵

(5) A kapcsolatok létre és hosszára *Sabel (2012)* szavaival élve a „*who meets whom*”, azaz gyakorlatilag a véletlen találkozások is hatással vannak. Ez a szemlélet lényegében azt mondja, hogy egy üzlet megkötése lehet pusztán annak az egyenes következménye is, hogy a

⁵ *Aeberhart és szerzőtársai (2012)* francia vállalatokat vizsgálva igazolják, hogy a jogi intézmények jósága gördülékenyebbé teszi a szerződéskötések körüli eljárásokat, illetve megmutatják, hogy a hazard ráták a helyi jogi intézmények minőségétől is függenek, továbbá, hogy mértékük pedig csökken a kereskedelmi kapcsolat korának növekedésével, mivel a megfelelően működő intézményi háló képletesen szólva kigyomlálja a kevésbé megbízható partnereket.

befektető úgymond jókor volt jó helyen. Erre számos példával szolgál a latin-amerikai az Inter-American Development Bank tanulmánya (*IDB, 2012*).

(6) *Besedeš (2013)* a regionális integrációk, azon belül is főként a NAFTA hatását figyelte meg exportkapcsolatok tartósságát illetően és a NAFTA-ra vonatkozólag azt találta, hogy az integráció tagállamai között kereskedelmi kapcsolatban a túlélés kockázata jól láthatóan alacsonyabb, mint a harmadik országokkal folytatott kereskedelmi tevékenységek esetén.

Besedeš–Prusa (2013) az Egyesült Államok antidömping gyakorlatának a kereskedelmi kapcsolatok tartósságára gyakorolt hatását vizsgálva arra az eredményre jutottak, hogy az antidömping intézkedések jelenléte 50 százalékkal növeli a túlélés kockázatosságát, avagy a szerzők szavaival élve a kereskedelmi kapcsolat „halálának” valószínűségét.

Export túlélés a latin-amerikai régióban

Elképzelhető, hogy a célzott reformcsomagok ellenére is rosszul teljesítő latin-amerikai gazdaságok középszerű 1990-es évekbeli exportteljesítménye mögött is többek között⁶ az alacsony túlélési ráták állnak, így érdemes közelebbről is megvizsgálni a régió exporttevékenységének alakulását a „sikeresség”, vagyis jelen esetben a kapcsolatok tartósságának szempontjából.

A Nemzetközi Fejlesztési Bank Latin-Amerikával foglalkozó tagozata az IDB a közel múltban készített tanulmánya (*IDB, 2012*) a gyakorlati életben is sikeres latin-amerikai exporttevékenységeket, törekvéseket mutat be, s felhívja a figyelmet a történet mögött húzódó kulcsfontosságú sikertényezőkre, illetve az esetleges bukás okaira is. További kutatásaimat ilyen irányban szándékozom folytatni.

⁶ lásd még *Zettelmeyer (2006)*

6. A t ziszf zetben felhaszn lt hivatkoz sok jegyzéke

- Acemoglu, D.–Johnson, S.–Robinson, J. (2004): *Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth*. NBER Working Paper Series, No. 10481
- Aeberhart, R.–Buono, I.–Fadinger, H. (2012): *Learning, Incomplete Contracts and Export Dynamics: Theory and Evidence from French Firms*. Bank of Italy Temi di Discussione (Working Paper) No. 883.
- Araujo, L.–Mion, G.–Orneals, E. (2012): *Institutions and Export Dynamics*. CEPR Discussion Papers 8809, C.E.P.R. Discussion Papers.
- Azhar, A. K. M.–Chen, S. Y.–Khalifah, N. A. (2012): *The Volume and Quality Composition of Trade between Un-Equal Partners: A Study of the EU and Asean*, The 13th International Convention of the East Asian Economic Association Grand Copthorne Waterfront Hotel, Singapore, Oct 19-20, 2012
- Azhar, A. K. M.–Elliott, R. J. R. (2003): *On the Measurement of Trade-Induced Adjustment*. Review of World Economics. 139.  vf. 3. sz. 419-439. old.
- Azhar, A. K. M.–Elliott, R. J. R. (2006): *On the Measurement of Trade-Induced Adjustment*. Review of World Economics. 142.  vf. 3. sz. 476-495. old.
- Azhar, A. K. M.–Elliott, R. J. R. (2008): *On the Measurement of Changes in Prtoduct Quality in Marginal Intra-Industry Trade*. Review of World Economics. 144.  vf. 2. sz. 225-247. old.
- Azhar, A. K. M.–Elliott, R. J. R. (2011): *A Measure of Trade Induced Adjustment in Volume and Quality Space*. Open Economies Review. 22.  vf. 5. sz. 955-968. old.
- Azhar, A. K. M.–Elliott, R. J. R.–Liu, J. (2012): *Product Quality, Trade and Adjustment: The Chine-ASEAN Experience*. Global Economy Journal. 12.  vf. 2. sz. 1-28. old.
- Besede , T. (2013): *The Role of NAFTA and Returns to Scale in Export Duration*. CESifo Economic Studies, 59.  vf. 2. sz m, 306-336. old.
- Besede , T.–Blyde (2010): *What Drives Export Survival? An Analysis of Eypport Duration in Latin America*. DECTI Trade Seminar, The World Bank, http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/Internal-Training/287823-1256848879189/Besedes_Mar16_2010.pdf, let ltve: 2013. november 22.
- Besede , T.–Prusa, T. J. (2006a) *Ins, Outs, and the Duration of Trade*. The Canadian Journal of Economics, Vol 39.  vf. 1. sz m, febru r, 266-295. old.
- Besede , T.–Prusa, T. J. (2011): *The Role of Extensive and Intensive Margins and Export Growth*. Journal of Development Economics, 96.  vf. 2. sz m, 371-379. old.
- Besede –Prusa (2013): *Antidumping and the Death of Trade*. NBER Working Paper Series, No. 19555
- Bevilaqua, A.–Catena, M.–Talvi, E.–Ventura, J.–Alfaro, L. (2001): *Integration, Interdependence and Regional Goods: An Application to Mercosur*. Economía, 2  vf. 1. sz m, 153-207. old.
- Boettke, P. J.–Coyne, C. J.–Leeson, P. T. (2008): *Institutional Stickiness and the New Development Economics*. American Journal of Economics and Sociology, 67.  vf. 2. sz m,

331-358. old

- Brühlhart, M. (1994): *Marginal intra-industry trade: measurement and relevance for the pattern of industrial adjustment*. Weltwirtschaftliches Archiv. 130. évf. 3. sz., 600-613. old.
- Comtrade (2014): UN Comtrade Database, DESA/UNSD
- Czeglédi, P.–Kapás, J. (2009): *Economic Freedom and Development*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 60-76. old
- Duran, J. – Mulder, N. – Onodera, O. (2008): *Trade Liberalisation and Economic Performance: Latin America versus East Asia 1970-2006*. OECD Trade Policy Working Papers No.70, OECD Publishing
- Erdey, L. (2004): *Az ágazaton belüli kereskedelem hatása az alkalmazkodási költségekre és a konjunktúraciklusok szinkronizációjára*. Competitio, 3. évf. 3. sz., december, 61-82. o.
- Fontagné, L.–Freudenberg, M. (1997): *Intra-Industry Trade Methodological Issues Reconsidered*. CEPII document de travail, WP97-01. sz., Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales, Párizs
- Grubel, H. G. – Lloyd, P. J. (1975): *Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products*. Macmillan Press, London.
- Hausmann, R.–Rodríguez, F.–Wagner, R. (2006): *Growth Collapses*. Wesleyan Economics Working Papers No. 2006-024
- Hausmann, R.–Rodrik, D. (2003): *Economic Development as Self-Discovery*. Journal of Development Economics 72. évf. 2. szám, december, 603-633. old.
- IDB (2012): *Export Pioneers in Latin-America*. David Rockefeller Center for Latin-American Studies, Harvard University
- Lall, S., (2000): *The Technological Structure and Performance of Developing Country Manufactured Exports, 1985–98*. QEH Working Paper Series 44. Oxford, UK: Oxford Department of International Development, University of Oxford.
- Levchenko, A. A. (2007): *Institutional Quality and International Trade*. Review of Economic Studies 74. évf. 3. szám, 791-819. old
- Masoller, A (1998): *Shocks Regionales y el Comportamiento de la Economía Uruguaya entre 1974 y 1997*. Revista de Economía, Banco Central del Uruguay, 5. évf. 1. szám, május, 141-214. old.
- North, D. C. (1990): *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, Cambridge, UK
- OECD (2010): *Perspectives on Global Development 2010: Shifting wealth*. OECD Development Center, OECD Publishing
- R. A. AraujoTeixeira, J. R.–Soares, C (2015): *Export-led growth vs growth-led exports: what matters for the Brazilian growth experience after trade liberalization?* Review of Keynesian Economics, Edward Elgar Publishing, 3. évf. 1. szám, január, 108-128 old.

- Ranjan, P.–Lee, J. Y. (2007): *Contract Enforcement and International Trade*. Economics and Politics, Vol. 19. évf. 2. szám, július, 191-218. old.
- Sabel, C. (2012): *Self-Discovery as a Coordination Problem*. In: IDB (2012): *Export Pioneers in Latin-America*. Chapter 1., 1-46. old., David Rockefeller Center for Latin-American Studies, Harvard University
- Shelburne, R. C. (1993): *Changing trade patterns and the intra-industry trade index: A note*. Weltwirtschaftliches Archiv. 129. évf. 4. sz., 829-833. o.
- Sosa, S. (2010): *The Influence of “Big Brothers”: How Important are Regional Factors for Uruguay?* IMF Working Paper, Western Hemisphere Department, WP/10/60
- Stiglitz, J. E. (1987): *The causes and consequences of the dependence of quality on price*. Journal of Economic Literature, 25. évf. 1. sz., 1-48.o.
- Zettelmeyer, J. (2006): *Growth and Reforms in Latin America: A Survey of Facts and Arguments*. IMF Working Paper 210, (szeptember)

7. A Jelölt publikációs jegyzéke

- Balkay, D. (2016): *Gazdasági és kereskedelmi liberalizáció Latin Amerikában*. Köz-Gazdaság, várható megjelenés 2016 első fele, (Befogadva: 2015.08.18.)
- Balkay, D. (2014): *RTA-Effects in Times of Crisis: The Case of Mercosur*. In.: (Szerk.:) Erdey L. – Kapás J. (2014): *Institutions, Globalization and Trade*. Competito Books 14, 68-84. old..
- Balkay, D.–Erdey, L. (2014): *Az ágazaton belüli kereskedelem mutatói : Argentína–Brazília és Mexikó–Egyesült Államok esete*. Statisztikai Szemle, 92. évf. 2. sz. 159-178. old.
- Balkay, D.–Erdey, L. (2012): *Mély vagy sekély integráció? A Mercosur és a NAFTA esete*. Competitio, IX. évf. 1. sz. 68-82. old.

Konferencia előadások

2010. december „A nemzetközi munkamegosztás új trendjei a közvetlen külföldi befektetések tükrében” kari tudományos konferencia, Debrecen, Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar. Előadás címe: A Mercosur-integráció kereskedelemelméleti szempontból (közös előadás Dr. Erdey Lászlóval)

2011. április „Human security and Global Transformation: New Challenges for Democracy, Civil Society and Sustainable Development” tudományos konferencia, Budapest, Budapesti

Corvinus Egyetem. Előadás címe: Regional Trade Agreements as Alternative Scenarios to Crises
– The Case of Mercosur

2011. november „A Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar tudományos konferenciája a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából”, közös előadás Dr. Erdey Lászlóval. Az előadás címe: Regionális integrációk és alkalmazkodási költségek a MERCOSUR és NAFTA példáján keresztül.

2012. április „A Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar tudományos konferenciája a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából”, közös előadás Dr. Erdey Lászlóval. Az előadás címe: Az ágazaton belüli kereskedelem vizsgálata – a Mercosur és a NAFTA esete.

2013. május „Versenyképesség, intézmények és változó gazdaság” a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Karának éves konferenciája, közös előadás Dr. Erdey Lászlóval. Az előadás címe: Kereskedelmi minták vizsgálata az ágazaton belüli kereskedelem mutatóival - Argentína–Brazília és Mexikó–USA esete.

Nyilvántartási szám: DEENK/169/2015.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Balkay Diána
Neptun kód: F4U0YF
Doktori Iskola: Közgazdaságtudományi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10038045

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (4)

1. **Balkay D.:** Gazdasági és kereskedelmi liberalizáció Latin-Amerikában.
Köz-gazdaság. "közlésre elfogadva", 2015. ISSN: 1788-0696.
2. **Balkay, D.:** RTA-Effects in Times of Crisis: The Case of Mercosur.
In: Institutions, globalizations and trade. Ed.: Erdey László, Kapás Judit, Debreceni Egyetem
Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar, Debrecen, 68-84, 2014. ISBN: 9789634737254
3. **Balkay D., Erdey L.:** Az ágazaton belüli kereskedelem mutatói: Argentína - Brazília és Mexikó -
Egyesült Államok esete.
Stat. szle. 92 (2), 159-178, 2014. ISSN: 0039-0690.
4. **Balkay D., Erdey L.:** Mély vagy sekély integráció? A Mercosur és a NAFTA esete.
Competitio. 11 (1), 68-82, 2012. ISSN: 1588-9645.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2015.09.01.

